

מדריך הלכות

לחג החנוכה
התש"פ

עם מנהגי יהדות גיאורגיה

ה פ

ימי החנוכה – רקע

בימי בית המקדש השני, כאשר שלטו היוונים בארץ ישראל, גזרו על ישראל גזירות ולא הניחו להם לקיים תורה ומצוות. הם פשטו ידם בממונם של ישראל ובבנותיהם, נכנסו להיכל ופרצו בו פרצות, וטימאו הטהרות. עד שריחם הקב"ה על עמו ישראל, והושיעם מידם והצילם, וגברו עליהם בני חשמונאי - הכהנים הגדולים - והרגום, והושיעו את ישראל מידם.

כאשר נכנסו החשמונאים לבית-המקדש, הם מצאו שם הרס וחורבן, פסלים ואילילים. **בכ"ה בכסלו, שנת ג'תקצ"ה, 165 לפני הספירה הלועזית** (לפני כ- 2,183 שנה), נערכה חנוכתו המחודשת של המזבח. זהו גם היום בו נמצא פך שמן קטן, חתום בחותמו של הכוהן הגדול, שמן שבדרך הטבע היה אמור להספיק ליום אחד, נעשה בו נס והספיק לשמונה ימים [עד שכתשו זיתים והכינו שמן חדש]. לזכר נס זה ציוו חז"ל להדליק נרות שמונה ימים ולהודות ולהלל לה' על נס ניצחון המלחמה ועל נס פך השמן הטהור. (ע"פ הרמב"ם הל' חנוכה ג, א-ב)

ראשון, כד כסלו (22.12.19)

אזכרה/הספד ועליה לבית עלמין

- א.** מותר להספיד **ערב חנוכה**, ומותר לומר 'צידוק הדין' אפילו אחר חצות היום¹. **וכן מנהגינו שעולים לבית עלמין אם יש אזכרה, אף שבחג החנוכה עצמו לא עולים.**
- ב.** אסור להספיד על המת כל ימי החנוכה, אלא רק על חכם שמת ובפניו [=בעת ההלויה]². וכן אין אומרים 'צידוק הדין' כל ימי החג, אפילו על אדם גדול בפניו. אבל אזכרה מותר לערוך בחנוכה, שהיא עצרת התעוררות משפחתית, או בחוג חברים ויאמרו בה דברי תורה.
- ג.** לא עולים לבית עלמין כל חג החנוכה³, ואפילו אם יום השנה חל באמצע החג, לא עולים בחנוכה, אלא יעלו לפני החג או אחרי החג. אבל מותר ללכת בחנוכה להשתטח על 'קברי צדיקים'⁴.
- ד.** במנחה ערב חנוכה אין אומרים תחנון.

ראשון בלילה – 'נר ראשון' של חנוכה ומהלכות הדלקה בבית הכנסת

- ה.** לאחר תפילת מנחה, מיד עם שקיעת החמה, מדליקים את החנוכיה של בית הכנסת בנוכחות המתפללים. מדליק החנוכיה [הרב, או הש"צ] מברך ג' ברכות: **א** - "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצוונו להדליק נר חנוכה". **ב** - "ברוך... שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". **ג** - "ברוך... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" [ברכת שהחיינו רק בלילה הראשון, בשאר הלילות מברכים רק שתי ברכות הראשונות]. כל זאת תקנת חכמים, לעשות "פרסומי ניסא" גם בבית הכנסת, ולברך על הדלקה זו כמו שמברכים בבית⁵.
- ו.** יש להשתדל שבשעת ההדלקה בבית הכנסת יהא מנין אנשים לכל הפחות⁶, אבל גם כאשר אין מנין יכול לברך על ההדלקה אם בהמשך יגיע המנין⁷.
- ז.** יש להעמיד את חנוכיית בית הכנסת לצד הקיר הדרומי, זכר למנורת המקדש שהייתה עומדת בדרום⁸ או בדרומה של התיבה. ומניחים אותה במקום גבוה, כדי שתהא נראית לכל הקהל⁹.
- ח.** **יש להדגיש:** אין אדם יוצא ידי חובתו בהדלקת הנרות של בית הכנסת, אף אם היה נוכח בהדלקה, שכן חובת ההדלקה היא **על כל אחד בביתו דווקא!** וכולם [אף הרב או החזן שהדליקו הנרות בפועל] צריכים לחזור ולהדליק שוב בברכה בביתם¹⁰.
- ט.** למעשה ניתן להדליק את נרות בית הכנסת בכל יום חול לאחר תפילת מנחה, מזמן "פלא

1 לבוש יורה דעה, סי' תא סעיף ו, וש"ך שם ס"ק ג, וכף החיים סי' תכ ס"ק י, ומשנה ברורה סי' תער ס"ק ב.

2 שלחן ערוך סי' תער סעיף ג.

3 בן איש חי, וישב אות כב. כף החיים סי' תער ס"ק כג. ילקוט יוסף סי' תרע סעיף ט.

4 בן איש חי וכף החיים, שם.

5 שלחן ערוך סי' תרעא סעיף ז.

6 שלחן ערוך סי' תרעא סעיף ז. (כף החיים סי' תרעא ס"ק עב ו-עח; אור לציון פרק מב הלכה טו, ועוד).

7 ילקוט יוסף סי' תרעז סעיף טו.

8 שלחן ערוך סי' תרעא סעיף ז.

9 משנה ברורה סי' תרעא ס"ק כז.

10 שלחן ערוך סי' תרעא סעיף ז בדברי הרמ"א שם.

המנחה" שעה ורבע זמניות לפני סוף היום¹¹ ולברך כבר על הדלקה זו, ואין צורך להמתין דווקא לשקיעה, שהעיקר בהדלקה זו שתתקיים בזמן שהציבור נוכח¹².

י. בדרך כלל בימי חנוכה שעה זמנית אחת היא בת 50 דק', ושעה ורבע זמניות הן 62.5 דק'¹³, נמצא שאם השקיעה בשעה 16:35 הזמן המוקדם ביותר להדלקה [בברכה!] היא השעה 15:35 שהם שעה ורבע זמניות לערך קודם השקיעה.

יא. לאחר הדלקת הנר בבית הכנסת אומרים "הנרות הללו" כפי שהוא בנוסח סידור ליוורנו, תפילת החודש או תפילת רפאל, ומנהיגו שכל הקהל מצטרף יחד לאמירת "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" [תהילים פרק ל] במנגינה, ויש שנהגו בארץ ישראל להוסיף גם פזמון "מעוז צור", ומיד לאחר מכן מתפללים ערבית.

יב. תפילת ערבית יש להתחיל מעט מוקדם מהרגיל [ניתן להתחיל כ-18 וחצי דק' לאחר השקיעה], כדי שיהא שהות להגיע לבית ולהדליק נר חנוכה בזמנו בתחילת הלילה.

יג. ערבית כרגיל, רק שלאחר "מודים אנחנו לך" מוסיפים: "ועל הניסים.. בימי מתייתוהו בן יוחנן". לאחר התפילה מזדרזים הביתה להדלקת נרות החנוכה ראה לעיל סעיף ח, שלא יוצאים ידי חובה בהדלקה שבבית הכנסת.

הדלקת הנרות בבית

יד. הדלקת הנרות בבית נעשית עבור כל בני הבית, על כן יש לאסוף את כל בני הבית בשעת ההדלקה על יד הנרות, אף שלמעשה גם אם אחד מבני הבית לא היה נוכח בהדלקה בכל זאת יצא ידי חובה בכך שהדליקו בביתו¹⁴.

טו. מנהג יהודי גיאורגיה [כמנהג הספרדים] שאב המשפחה מברך ומדליק ובכך מוציא את כולם ידי חובתם. למנהג האשכנזים כל אחד מבני הבית הגברים מדליק חנוכה לעצמו בברכה ואף הבנים הקטנים שהגיעו לגיל חינוך¹⁵.

טז. ראשית מסדרים את החנוכה ומניחים בה נר אחד בקצה הימני של החנוכה, לאחר מכן מברך המדליק: א- "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצוונו להדליק נר חנוכה"¹⁶. ב- "ברוך... שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". וביום הראשון מוסיף לברך גם: ג- "ברוך... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". בשאר הימים רק 2 ברכות ראשונות. מי ששכח ולא בירך שהחיינו, יברך בהדלקה למחרת¹⁷ [או ביום הראשון שיזכר].

יז. צריך להקפיד שלא ימשוך את ידו מהנר שמדליק עד שהאש תיתפס היטב בפתילה¹⁸, ורק כאשר רואה שיש להבה גדולה ויפה ימשוך את ידו.

יח. בסיום הדלקת הנר הראשון וכן בשאר הימים, לאחר הדלקת הנר הראשון שהיא עיקר המצווה אומרים "הנרות הללו.. ולמנהגינו לאחר מכן אומר המדליק "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" (תהילים פרק ל). ויש שמוסיפין לומר 'ויהי נעם..' ומזמור "ישב בסתר עליון" (תהילים צא).

יט. מנהג טוב לשבת ולהתעכב על יד הנרות לאחר ההדלקה, כחצי שעה, כדי להתבונן בהם ובמהות החג ועניינו¹⁹ [ומובא בשם האר"י הקדוש שהבטה בנרות החנוכה מצילה משריפה כל השנה].

כ. חנוכה מותר בעשיית מלאכה, אבל נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה במשך הזמן שהנרות

11 היום נחלק לשתיים עשרה זמניות [ונקראות 'זמניות' משום שמשנתנות בין הקיץ בו הימים ארוכים יותר לחורף בו הימים קצרים יותר]. כלומר, מחלקים את אורך היום - מעלות השחר ועד לצאת הכוכבים [ויש אומרים מהנין החמה ועד לשקיעת החמה] - לשנים עשר חלקים שווים, וכל חלק מ-12 החלקים הללו נקרא 'שעה זמנית'. זמנה של מנחה קטנה מתחיל מתשע וחצי שעות זמניות מתחילת היום ומסתיים בסוף השעה השתים עשרה. נמצא שיש שתיים וחצי שעות זמניות מתחילת זמן מנחה קטנה עד סוף היום. "פלג" המנחה הוא מחצית מאותו הזמן, כלומר: שעה ורבע לאחר תחילת זמן מנחה קטנה ולפני סוף היום.

12 ילקוט יוסף סי' תרעא סעיף ב.

13 שכן ימי חנוכה חלים בימות החורף בהם אורך היום והלילה אינם שווים, אלא הלילות ארוכים יותר מהימים. בימי חנוכה אורך היום הוא כעשר שעות (שהם 600 דק') ואורך הלילה כארבע עשרה שעות (שהם 840 דק'), ואם נחלק 600 דק' ל-12 חלקים שווים, נמצא כי שעה זמנית אחת היא בת 50 דק' בדיוק. ושעה ורבע זמניות הן 62.5 דק'. עפ"י זה כתבנו בפנים (לאחר עיגול המספר) שניתן להדליק בבית הכנסת בברכה כשעה קודם שקיעת החמה.

14 שלחן ערוך סי' תרעז סעיף א ובמשנה ברורה ס"ק ב שם; תרעז סעיף ג; בן איש חי הלכות חנוכה אות א.

15 ראה בזה מחלוקת מן השלחן ערוך והרמ"א סי' תרעא סעיף ב.

16 ולא אומרים "של חנוכה". ילקוט יוסף סי' תרעז סעיף ב.

17 רמ"א סי' תרעז סעיף ב, ילקוט יוסף שם סעיף ו.

18 בן איש חי הלכות חנוכה שנה שניה פרשת נח הלכה טו; וראה משנה ברורה בביאור הלכה סי' תרעג סעיף ב. ולפי שנאמר בהדלקת המנורה בבית המקדש: "בהעלתך את הנרות" (בהעלותך ח, ב) ודרשו חכמים: "מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאלה", והדלקת החנוכה היא זכר למקדש ולכן גם כאן מקפידים שתהא שלהבת עולה מאלה (לבוש, סי' רסד סעיף ח).

19 ספר המנהגים (חב"ד) עמוד 71, וילקוט יוסף סי' תרעז סעיף ב ובהערות שם.

דולקים לצורך מצווה שזה חצי שעה מהדלקת הנר²⁰, ויש לזהר בכך.

כא. המלאכות האסורות בחצי שעה זו, הן **מלאכות של טורח הנוטות להימשך**, כגון: תפירה, סריגה, ספונג'ה בכל הבית וכדומה, אך בישול ואפיה לצורך החג ושאר צרכי האכילה מותרים²¹.

כב. נוהגים לאכול מאכלים שמכילים עם שמן, כגון לביבות וסופגניות, זכר לנס שנעשה בשמן. אבל אין מצווה וחובה לערוך סעודות ממש כבחגים אחרים, רק טוב להוסיף קצת בסעודה מעבר ליום חול רגיל. ונוהגים לערוך מסיבות משפחתיות "ערב לביבות" לכבוד חנוכה, ואם שרים בהם שירי שבח והודאה לה' יתברך ואומרים בהם דברי תורה הן נחשבות 'סעודות מצווה'²².

שני, כה כסלו (23.12.19) נר ראשון

שחרית, וההוספות בתפילות החג

כג. מנהג יהודי גיאורגיה, שגם בבוקר לפני תפילת שחרית מדליקים את החנוכיה של בית הכנסת, אך זאת ללא ברכה. הנרות ידלקו כל זמן התפילה, ומתוך כך יזכרו את נס החנוכה ויתפללו בכוונה והודאה לה'.

כד. מנהגינו, שבכל ימי החנוכה מתחילים לפני ברוך שאמר "מזמור שיר חנוכה הבית" [ולא מהמילים "ארוממך" כמו בכל יום. וכן הוא בסידור 'בית עובד'].

כה. בתפילת העמידה מוסיפים "ועל הניסים" בברכת "מודים אנחנו לך", שחרית, מנחה וערבית, כל ימי החנוכה ובברכת המזון בברכת "נודה לך". **שכח ולא אמר "על הניסים" אם נזכר לפני שאמר "השם" [שבסיום הברכה 'הטוב שמך ולך נאה להודות'] חוזר ואומר "על הניסים" וממשיך הלאה כרגיל. אך אם נזכר רק לאחר שאמר "השם" גומר את הברכה, ואינו חוזר²³.**

באופן זה שלא נזכר עד שאמר כבר "השם", בסיום התפילה לפני "יהיו לרצון" השני, יאמר דרך הודאה²⁴: "מודים אנחנו לך, על הניסים ועל הפורקן.. שעשית לאבותינו כ' בימי מתיתיהו כו" עד הסוף, ומסיים "יהיו לרצון".

כו. **הלל והודאה:** כל שמונת ימי החג לאחר תפילת העמידה בשחרית אומרים "הלל שלם" בברכה לפניו ולאחריה²⁵, ויש לאומרו בנעימה ובשמחה רבה²⁶. חצי קדיש לאחר ההלל [וקדיש שלם לאחר 'ובא לציון'].

כז. מנהגינו בשיר של יום, שלא אומרים "היום יום פלוני שבו הלוויים היו אומרים..". אלא רק "היום יום ראשון" (או שני וכו'), ולאחר מכן מנהגנו להוסיף "מזמור שיר חנוכה הבית.. ומסיימים 'יושיענו.. ואומרים קדיש יהא שלמא'.

כח. **קריאת התורה:** בכל יום מימי החנוכה קוראים בתורה, בפרשת הקרבנות שהקריבו הנשיאים לחנוכה המשכן כאשר הוקם במדבר. לפי שגם בחנוכה הייתה 'חנוכה המקדש' מחדש, לאחר שחיללוהו היוונים²⁷. ועולים שלושה אנשים לתורה [להוציא שבת וראש חודש, ראה להלן].

לפי מנהגנו ביום הראשון קוראים מהפסוק של 'ברכת כהנים', והעולה הראשון מפסיק במילים "ויקריבו אותם לפני המשכן", ולוי קורא עד "יקריבו קרבנם לחנוכה המזבח", וישראל קורא "זה קרבן נחשון בן עמינדב". ובשאר הימים כהן קורא עד המילים "מלאה קטורת", והלוי קורא עד סוף הנשיא של אותו יום, וישראל קורא מתחילת הנשיא ועד סוף הנשיא.

כט. **בברכת המזון:** אם שכח ולא אמר "ועל הניסים", אם נזכר לפני שאמר "השם" שבסיום ברכת "על הארץ ועל המזון", חוזר ואומר "ועל הניסים", וממשיך כרגיל. ואם נזכר לאחר

20 שלחן ערוך סי' תער סעיף א, ומשנה ברורה שם ס"ק ד. והטעם שהנשים נזהרות יותר מהגברים בחצי שעה זו, לפי שבחנוכה הנס התרחש על ידי הנשים (מגן אברהם, סי' תער ס"ק א), שהיתה בת ליחון כהן גדול ושמה יהודית, ונלקחה בכח למלך היווני. היא נהגה בערמה, והאכילה אותו מאכלי חלב והשקתה אותו יין לרוב עד שנרדם, וכרתה את ראשו והביאה אותו לירושלים אל החשמונאים. כשראו אנשי צבא יוון את ראשו כרות נבהלו ונסו לדרכם, וכך הביאה את הנצחון לבני ישראל (ע"פ 'כל בו' הלכות חנוכה).

21 ילקוט יוסף סי' תער הערה ב.

22 רמ"א סי' תער סעיף ב, ומשנה ברורה שם ס"ק ט.

23 שלחן ערוך סי' תרפב סעיף א, ומשנה ברורה שם ס"ק ד, וביאור הלכה סימן קיד סעיף ו' ד"ה במקום.

24 בן איש חי הלכות פורים אות יד; ילקוט יוסף סי' תרפב סעיף ז.

25 שלחן ערוך סי' תרפג סעיף א.

26 מסכת סופרים פרק כ, בן איש חי הלכות, חנוכה הלכה כח.

27 שלחן ערוך סי' תרפד סעיף א. ולבוש שם אות א.

שאמר כבר "השם" בחתימת הברכה, אינו חוזר, אלא לפני "הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח" מוסיף: "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתית יהו וכו"²⁸.

בכל אופן, בין בתפילת שמונה עשרה או בברכת המזון, אם לא אמר "ועל הניסים" עד שסיים התפילה לגמרי, או שסיים ברכת המזון, אינו צריך לחזור!

ל. תפילת מנחה: ימי החנוכה הם ימים של שמחה, ולכן לא אומרים כל ימי החג "תחנון" ו"אל ארך אפים" ולא "למנצח יענך" [ולא "צדקתך צדק", במנחה של שבת]²⁹. מוסיפים "ועל הניסים" בתפילת העמידה, ובאם שכח ראה לעיל סעיף כה.

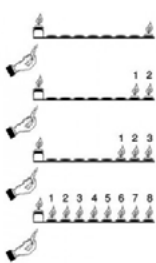

שלישי, כו כסלו (23.12.19) נר שני

ליל 'נר שני של חנוכה'

לא. כבכל ערב, מזדרזים להגיע לבית מיד לאחר תפילת ערבית, ולהדליק החנוכה בזמנה בתחילת הלילה.

הדלקת הנרות: ביום השני, מניחים נר נוסף משמאל לנר שהנחנו אתמול [כלומר ממלאים את החנוכה מימין לשמאל] אבל **ההדלקה תמיד משמאל לימין**, כלומר מהנר החדש שהוספנו ואחר כך הנרות של הימים הקודמים, מטעם הכלל שיש בידינו "כל פניות שאתה פונה יהיו לימין"³⁰. [ראה בציור להלן]

סדר הנחת הנרות והדלקתן:

מקצת מהלכות ההדלקה

לב. כאמור, מצוות הדלקת נרות חנוכה הוא בבית שאדם דר בו, ולא במקום עבודתו וכדו', ואף אם הדליק בעבודה, בעסק או במשרד אינו יוצא ידי חובה. לפיכך, מי שיחזור מאוחר מאד בלילה לביתו, אם מישוהו מבני הבית עדיין יהא ער [או שאפשר להעיר] ידליק אז כשחוזר. אבל אם אף אחד לא יהא ער, או שחוזר מאוחר מאד (לפנות בוקר), עדיף שאשתו תדליק בתחילת הלילה, זמן ההדלקה לכתחילה³¹.

לג. המתארח אצל חברו וגם ישן אצלו בלילה, אינו צריך להדליק נר חנוכה בעצמו, שכן הוא נחשב לאחד מבני הבית ויוצא ידי חובה בהדלקתו של בעל הבית. ואם יש לו אשה שמדליקה בביתו, יוצא ידי חובה בהדלקתה. ורק אם במקום שמתארח אינו רואה כלל את נרות החנוכה, ידליק שם בעצמו [אף שגם אשתו מדליקה בביתו]³².

סוג הנרות והחנוכה

לד. כל סוגי הנרות כשרים לנר חנוכה, אלא שמצווה מן המובחר להדליק בשמן זית, דוגמת הנס שנעשה בבית המקדש בשמן זית³³.

לה. יש להקפיד שכל הנרות יהיו מאותו הסוג [או שעווה או שמן] ולא חלק משעווה וחלק משמן, כדי שיהא ניכר שהכל הדלקה אחת למצווה ולמטרה אחת, ולא לכמה מטרות³⁴.

לו. אסרו חכמים להשתמש לאור נרות החנוכה, כדי שיהא ניכר שהודלק לצורך מצווה ולא לשימוש האדם. לכך נהגו להניח לצד הנרות [שמדליק למצווה] נר נוסף גבוה משאר הנרות והוא הנקרא "שמש". ואז גם אם ישתמש בטעות לאור הנרות, שיחשב לו שנהנה מהשמש

28 שלחן ערוך סי' תרפב סעיף א; קצות השלחן סי' מז בבדי השלחן ס"ק יח; ולענין הנוסח ראה רמ"א סי' תרפב סעי' א.

29 שלחן ערוך סי' קלא סעיף א וסעיף ו.

30 בבלי יומא נח, ב; זבחים סב, ב.

31 ילקוט יוסף, סי' תערב סעי' יא. שאף הנשים חייבות במצווה זו, ואף שהיא מצווה עשה שהזמן גרמא [וכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות] מכל מקום, כיון שגם הם היו באותו הנס, שהגזירה היתה אף על הנשים, וכן אחד מהניסים של הישועה באה על ידי אשה (ראה לעיל הערה 20), לכן גם הם יכולות להדליק ולברך. אלא שבדרך כלל נהגו לצאת בהדלקת הגבר, אבל כאשר הגבר מגיע מאוחר בלילה, עדיף שתדליק האשה בזמנה, וגם הבעל יוצא ידי חובתו בהדלקה זו.

32 שלחן ערוך סי' תרעז סעיף ג; ילקוט יוסף סי' תרעז סעיפים ה, ט, יא-יב.

33 שלחן ערוך סי' תרעג סעיף א, וברמ"א שם, וילקוט יוסף סי' תרעג סעיף א.

34 באר היטב סי' תרעג ס"ק ג. האמור כמובן בנרות שמדליקין למצווה, אף השמש יכול להיות מחומר אחר.

ולא מנרות המצווה.³⁵

לז. מנהיגו כמנהג הספרדים שמשתמשים בנר נוסף [מלבד השמש] איתו מדליקים את כל הנרות וכן את השמש [ראה בציור לעיל].

מיקום ההדלקה [החנוכיה]

לח. נאמר בגמרא: "הדלקה עושה מצווה"³⁶. כלומר, שהרגע הקובע בו מתקיימת המצווה הוא רגע הדלקת הנר, ולא הצבת המנורה.³⁷ לפיכך, **צריך להדליק את הנר רק לאחר שכל התנאים של המצווה מסודרים** [שהחנוכיה מוצבת במקום שיוצאים בו ידי חובה, ושיש כמות של שמן מספיקה כדי שתדלק לכל הפחות חצי שעה], אך אם הדליק במקום שלא יוצאים בו ידי חובה, ואחר כך העביר את החנוכיה והניח במקום בו יוצאים ידי חובה, אין זה עוור, אלא צריך לכבות ולהדליק מחדש במקום בו יוצאים ידי חובה.³⁸

לט. לפיכך, גם המדליק במקום שיש בו רוח פרצים, ואין סיכוי סביר שהנר ישאר דולק חצי שעה, לא יצא ידי חובה בהדלקה זו, וצריך לכבות ולחזור ולהדליק שוב במקום שאין בו רוח חזקה, אך ללא ברכה.³⁹

מ. תקנת חכמים המקורית היתה להדליק את הנרות בפתח הבית, או פתח החצר הפונה לרשות הרבים. כאשר לא היתה אפשרות להדליק בפתח ממש תיקנו להניח ולהדליק את החנוכיה בחלון הפונה לרשות הרבים⁴⁰, כך מתפרסם הנס לעוברים והשבים, ומתקיימת המצווה.

אך בתקופת התלמוד אסרו אומות העולם ששלטו על ישראל להדליק נרות חנוכה, ואז תיקנו חכמים שידליקו הנרות בתוך הבית במקום שאינו נראה כלפי חוץ, וקבעו שפרסום הנס הוא בעיקר עבור בני הבית ולא האנשים שבחוץ.⁴¹

גם כאשר חלפה הסכנה, נשאר המנהג להדליק בתוך הבית, ולא בחוץ, גם משום שלא בכל מקום חלפה הסכנה, ובארצות הגולה של היהודים חששו להראות את החנוכיה כלפי חוץ [דבר שהיה מזמין לעיתים מעשי וונדליזם כלפי הבית ודיריון] **כפי שנהגו בגיאורגיה להדליק בתוך הבית ולפרסם הנס לאנשי הבית מטעם זה.** לפיכך, גם היום יש הטוענים שעיקר פרסום הנס הוא לאנשי הבית, ויש להציב את החנוכיה במקום שנראה לאנשי הבית בצורה הטובה ביותר.⁴²

מא. גם המדליקים בתוך הבית מהדרים להציב את החנוכיה בפתח אחד החדרים, ועדיף על יד דלת הכניסה לבית (אם הדבר אפשרי), מול המזוזה, לקיים מה שאמרו חכמים "מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ואדם באמצע"⁴³.

מב. יש הנוהגים להדליק את החנוכיה בחלון הבית הפונה כלפי הרחוב, ואפילו אם הבית גבוה יותר מ-20 אמה [9.60 מ' מקרקע רשות הרבים] שאז אין העין של בני רשות הרבים שולטת שם, מכל מקום אם יש בניינים סמוכים ממול החלון, והדיירים של הבנין הסמוך רואים את הנרות שמולם אז הנס מתפרסם אצלם.⁴⁴

מג. המעמידים החנוכיה בפתח, יקפידו שהנרות יעמדו לכל היותר עד עשרה טפחים מהקרקע [כ-80 ס"מ], שאז הדבר ניכר שהועמדו לצורך מצוות נר חנוכה ולא לשם תאורה וכדומה. מכל מקום, יש להקפיד שלא ירדו למטה משלושה טפחים מהקרקע [24 ס"מ].⁴⁵

אך המעמידים את הנרות בחלון, קשה להם לשמור על שיעורים אלו, ומכל מקום יוצאים ידי חובת פרסום הנס.

35 שלחן ערוך שם, מגן אברהם שם ס"ק ז, ומשנ"ב שם ס"ק ח.

36 בבלי שבת כג, א.

37 שלחן ערוך סי' תרעה סעיף ב.

38 אבל אם כאשר הדליק היה מעט שמן במנורה, שלא היה מספיק אף לחצי שעה, ולאחר ההדלקה הוסיף שמן בבזיך, לא יצא ידי חובה. שכן ההדלקה לא הייתה בהכשר, וצריך לחזור ולהדליק שוב.

39 משנה ברורה סי' תרעג ס"ק כה.

40 בבלי שבת כא, ב; שלחן ערוך סי' תרעא סעיף ה.

41 גמרא ושלחן ערוך שם.

42 בן איש חי הלכות חנוכה אות ד. קיצור שלחן ערוך הגר"מ אליהו זצ"ל, וראה גם ילקוט יוסף סי' תרעא סעיף כה, שכן נהגו גדולים וטובים.

43 רמ"א סי' תרעא סעיף ז; ובקיצושו"ע הגר"מ אליהו כתב להניח על יד דלת הכניסה לבית. ולכן טוב להעמידה "בחלל הפתח" עצמו, ואם אין הדבר אפשרי (שמפריע לסגירת הדלת) אז לכל הפחות בטפח (8 ס"מ) הסמוך לפתח.

44 שו"ת שבת הלוי (הרב וואזנר זצ"ל) חלק ד סימן סה.

45 שלחן ערוך סי' תרעא סעיף ו, וילקוט יוסף שם סעיף כא.

מנחה והדלקת הנרות

מד. יש להזדרז להכין את כל צרכי השבת מוקדם מן הרגיל, כדי להספיק להדליק גם נרות חנוכה וגם נרות שבת בזמן. **מקדימים להתפלל מנחה**, כדי שישאר זמן להדלקת הנרות של חנוכה ושבת, ומכיון שמנחה שייכת ליום הקודם והדלקת הנרות שייכת ליום הבא לכן מתפללים מנחה קודם⁴⁶. אבל אם אינו מוצא מנין לפני הדלקת הנרות, עדיף שידליק קודם, ואח"כ יתפלל במנין⁴⁷.

מה. בערב שבת מדליקים נרות חנוכה מזמן 'פלג המנחה'⁴⁸ ולמעלה. רק לאחר הדלקת נרות חנוכה, מדליקים את נרות השבת, שאין להדליק שום נרות אחרי שכבר חלה השבת⁴⁹.

מו. כיון שבערב שבת מדליקים מוקדם יותר, על כן יש לזיז את הפחות יספיקו לדלוק לכל הפחות חצי שעה אחרי צאת הכוכבים, ולשם כך יש להשתמש בנרות עבים [או גבוהים] יותר⁵⁰, ולכל הפחות להשיג נר אחד כזה. והמדליקים בשמן, יקפידו להוסיף קצת יותר שמן מהרגיל, כדי שידלק לכל הפחות חצי שעה גם אחרי צאת הכוכבים, שזו עיקר מצוותו.

מז. בערב שבת אין צורך לקיים את המנהג לשבת חצי שעה על יד נרות החנוכה⁵¹, מפאת קדושת השבת, לקבלה בזריזות בזמנה ובכבוד הראוי.

שבת, ל כסלו (27.12.19) נר שישי

ערב שבת קודש/ ראש חודש טבת

מה. לאחר הדלקת נר שישי של חנוכה ונרות השבת, הולכים לתפילת ערבית. מתפללים כבכל שבת, שיר השירים, ומתחילים 'לכו נרננה' ולאחר מזמור לדוד **מנהג יהודי גיאורגיה** לדלג על משנת "במה מדליקין" [וכן נהגו רבים, מטעם שהשמנים האסורים לשבת מותרים לנר חנוכה], ואומרים במקום זאת משנה קצרה, כגון "אמר רבי אלעזר..". וכו', רבי חנניא.. וקדיש 'על ישראל'. וממשיכים בפזמון "לכה דודי" ומזמור שיר ליום השבת. ולפני "ברכו" אומרים "ברכי נפשי" כמנהגינו בכל ראש חודש.

בתפילת העמידה מוסיפים 'יעלה ויבוא' כיון שהוא ראש חודש, מלבד מה שמוסיפים 'ועל הניסים'.

מט. **בברכת המזון:** שלוש תוספות השבת - 'ועל הניסים' (חנוכה), 'רצה והחליצינו' (שבת), 'יעלה ויבוא' (ראש חודש). לכן גם יש להרבות בשבת זו במיני אוכלים יותר משבת רגילה, מפאת שלושת הקדושות המתמזגות בו.

שבת, ל כסלו - בוקר (28.12.19) נר שישי

הוספות בתפילה, וקריאת התורה

נ. שחרית: מוסיפים 'יעלה ויבוא' והלל שלם כרגיל בברכה לפני ולאחריה.

נא. קריאת התורה: מוציאים ג' ספרי תורה, בספר הראשון עולים שישה קרואים ומסיימים פרשת "מקץ". ס"ת שני קרואים פרשת ר"ח מ'ביום השבת' עד סוף הקריאה לר"ח. ומפטיר קורא בספר השלישי ב'נשיא' של היום השישי של חג החנוכה. הפטרה מספר זכריה הנביא מהפסוק 'רוני ושמחי בת ציון' וגו', ומנהגינו [כמנהג הספרדים] שמוסיפין פסוק ראשון ואחרון של שבת ראש חודש, ופסוק ראשון ואחרון של "מחר חודש".

מוצאי שבת, א טבת (28.12.19) נר שביעי (ב' דר"ח)

הדלקת הנרות מוצ"ש, והבדלה

נב. במוצאי שבת מדליקים את הנרות בבית הכנסת מיד לאחר תפילת ערבית [מנהגינו לאחר קדיש תתקבל], אף שהוא לפני הבדלה⁵². ואומרים 'הנרות הללו' ומזמור שיר חנוכה

46 פרי מגדים סי' תרעא ס"ק י, וברכי יוסף סי' תרעט אות ב.

47 אליה רבה סי' תרעט ס"ק א.

48 ראה לעיל במדריך סעיפים ט-י ובהערות שם, מהו פלג המנחה.

49 שלחן ערוך סי' תרעט סעיף א, ובבן איש חי (חנוכה הל' ב) כתב שכן הסדר אף אם הגבר מדליק, אף שלא חלה עליו השבת בהדלקת אשתו, מכל מקום כן נכון לעשות ע"פ הסוד.

50 מרבית הנרות הקטנים (הצבעוניים) המצויים בשוק לא מספיקים לשם כך. ויש לזיז בכך בעיקר בירושלים עיר הקודש, שמקבלים את השבת 40 דקות לפני השקיעה.

51 ילקוט יוסף סי' תרעז סעיף ב, וספר המנהגים חב"ד עמ' 71.

52 שלחן ערוך סי' תרפא סעיף ב.

הבית' ומסיימים התפילה, ולאחר מכן מבדילים⁵³. אבל כאשר מגיעים הביתה, ראשית עושים הבדלה לבני הבית, ואחר כך מדליקים נרות חנוכה⁵⁴ [מיד אחרי ברכה אחרונה על הגפן, לפני הפזמונים למצו"ש].

ראשון, א טבת (29.12.19) נר שביעי (ב' דר"ח)

ב' דראש חודש טבת

נג. הלל שלם כרגיל, ולאחר ההלל "קדיש תתקבל" [ולא חצי קדיש כמו בשאר ימי החנוכה] לפי שהוא ראש חודש, ויש בו גם מוסף.

נד. קריאת התורה: מוציאין ב' ספרי תורה, בספר הראשון עולים ג' קרואים בפרשת ראש חודש, ורביעי עולה בספר השני וקורא 'נשיא' ליום השביעי.

שני, ב טבת (30.12.19) נר שמיני

'זאת חנוכה'

נה. היום השמיני של חנוכה המכונה "זאת חנוכה" על שם הכתוב: "זאת חנוכת המזבח" שקוראים באותו היום בקריאת התורה, הוא יום גדול וחשוב, וסגולות רבות נתלו בו. וכתוב בספרים הקדושים⁵⁵, שביום זה מוסר הקב"ה לביצוע את גזר הדין שנחתם ביום הכיפורים, ועד לאותו היום [כולל היום השמיני] ניתן עוד להתפלל ולשנות הגזר דין.

נו. ויש שכתבו, שימי חנוכה בכלל מסוגלים לפקידת עקרות, ובפרט היום השמיני של חנוכה "זאת חנוכה"⁵⁶.

לפיכך, יש להרבות בשמחה ביום זה, ולערוך בו סעודה אם ניתן בנקל, אף שאינו חובה מן הדין, אבל זכות גדולה יש לעורכים אותה.

יש לציין, כי מנהג ישראל להרבות בצדקה בימי החנוכה, ובפרט ללומדי תורה עניים⁵⁷ [וכן נהגו בגיאורגיה לחלק צדקה לעניים, ולספק להם צרכי החג], ועוד נהגו לשחק בסביבון עליו כתובות האותיות נ' ג' ה' ש' [נס גדול היה שם, או פ' בארץ ישראל] ורמזים רבים נאמרו בדבר, ומנהג ישראל תורה.

- 53 כדי לפרסם הנס בציבור ברוב עם, לפני שיתפזרו.
- 54 ילקוט יוסף ס' תרפא סעיף ב. ספר המנהגים חב"ד עמ' 70. ונוסח "ויתן לך" שאומרים במוצ"ש, דוחים לאחר ההדלקה (ספ' המנהגים שם עמ' 71).
- 55 ראה ספ' טעמי המנהגים עמוד שסג, בשם ספר 'בני בנימין' ובשם רבי דוד מדינוב זצ"ל.
- 56 טעמי המנהגים שם, בשם הבני יששכר.
- 57 מגן אברהם ס' תער; וקיצור שו"ע ס' קלט סעיף א.

לזכות החפץ בעילום שמו, משפחתו וילדיו, לברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, בריאות איתנה וכוט"ס

לעילוי נשמת

משה בן גבריאל רפאל ותמר ע"ה
בנציון בסו בן שבתאי הנולד מן ציפורה
ישראל בן יעקב הנולד מן רות
תמוזי יצחק נמסדזה בן אברהם
תמר בת שמואל הנולדת מן שרה
רפאל בן אליהו הנולד מן חנה
שמואל בן שבתאי הנולד מן מרים
משה (מישאל) בן אליהו הנולד מן תמר

לעילוי נשמת

בן ציון בן שבתאי הנולד מן מרים
מרים בן חכם שבתאי הנולדת מן שרה אשת בן ציון
אברהם בן בן-ציון הנולד מן מרים
מננה שמחה בת יצחק הנולדת מן מרים אשת אברהם
יעקב בן בן-ציון הנולד מן מרים
שלום (שליקו) בן יוסף הנולד מן זלפה
לילה - ציפורה בת מיכאל הנולדת מן רבקה
אברהם (בובינה) בן יוסף הנולד מן שרה
תמרה בת יעקב הנולדת מן צפורה אשת שבתאי

דוד בן יעקב הנולד מן שרה
שלום משה בן גבריאל הנולד מן לובה
אומרי (יונה) בן שלום משה הנולד מן הצליחנא מע'ולה
יעקב בן יצחק הנולד מן רבקה
שרה בת יהושע הנולדת מן בת שבע אשת יעקב
שליקו (שלווה) בן יעקב הנולד מן שרה
שושנה (שושקו) בת יעקב הנולדת מן שרה אשת בנימין
טומס קוז בן סמיון הנולד מן שרה
לובה רחל בת אהרון הנולדת מן לאה

* מטרת המדרוך לציין ולהאיר את ההלכות השכיחות והמצויות ביותר בלבד [בדגש על מנהגי אבותינו ורבותינו הקדושים], ובוודאי שאינו מהווה תחליף ללימוד מקיף ומעמיק של כל הלכות החג.
* ע"מ להקל על הקורא למצוא את מנהגי העדה, ערכנו את המנהגים בגופן שונה, כזה – **חג שמחה**.

הערות והנצחה: בטל' 054-3060770
ובדוא"ל: daatleisrael@gmail.com
מו"ל: 'תורה ודעת לישראל' (ע"ר) מס' 580478303
לתרומות: ח.נ. - פועלים, סניף: 657, מס' חשבון: 247522

עריכה: הרב רפאל צ'יקושוילי שליט"א, רב העדה בירושלים
וחבר איגוד רבני יהדות גיאורגיה-ה.
הרב ברוך צ'יקושוילי שליט"א, י"ר המכון
ביקורת: הרב יוסף מירלשוילי שליט"א, רב העדה בחולון